

Els *Star Studies* a Europa

Star Studies in Europe

Martin Shingler

RESUM

Aquest assaig proposa una succinta consideració d'alguns dels components clau del que s'ha anomenat "*star studies* europeus". Més que una revisió englobant de la literatura acadèmica sobre estrelles i estrellat europeus concebuda a Europa, es limita a una mostra relativament petita d'estudis influents publicats en anglès. Dividida en tres seccions principals –abans de *Stars*, *Stars* i després de *Stars*–, l'assaig analitza el següent: estudis europeus sobre l'estrellat que van precedir la publicació el 1979 de *Stars*, de Richard Dyer; els conceptes i mètodes clau usats per Dyer a *Stars*; i una sèrie de *star studies* publicats per acadèmics europeus al segle XXI, alguns dels quals han desenvolupat el treball de Dyer mentre que d'altres se n'han desmarcat significativament, acostant-se a d'altres temes i usant metodologies alternatives per explorar-los. Fins i tot un panorama limitat als estudis que s'han publicat en anglès demostra que els *star studies* s'han estès al llarg de moltes nacions europees, grans i petites, i que s'ha dut a terme un important treball sobre les estrelles i l'estrellat cinematogràfic, especialment des del 2000. Tot això ha estat fonamental per sostenir la vitalitat i diversitat d'aquesta rica branca dels *film studies*.

PARAULES CLAU

Star studies, estrelles, estrellat, Europa, europeu, internacionalisme, encarnació, transnacional, transmedialitat.

ABSTRACT

This essay provides a succinct consideration of some of the key constituents of what might be called 'European Star Studies.' Rather than a comprehensive survey of the academic literature on European stars and stardom originating across Europe, it is limited to a relatively small sample of influential studies published in English. Divided into three main sections –pre-*Stars*, *Stars* and post-*Stars*– the essay examines the following: European studies of stardom that pre-dated the publication of Richard Dyer's *Stars* in 1979; the key concepts and methods used by Dyer in *Stars*; and a range of *star studies* published in the twenty-first century by European film scholars, some of which have advanced Dyer's work while others have departed significantly from it in order to address a different set of topics and use alternative methodologies for exploring these. Even an examination limited to studies that have been published in English indicates that Star Studies has spread across many European nations, large and small, and that important work on film stars and stardom has been conducted, particularly since 2000. All of which has been instrumental in sustaining the vitality and diversity of this rich branch of film studies.

KEYWORDS

Star Studies, stars, stardom, Europe, European, internationalism, embodiment, transnational, transmediality.

Introducció

Els *star studies* són una subdisciplina creixent dins dels *film studies* que tracta principalment els aspectes semiòtics, culturals, econòmics, industrials, legals i històrics de l'estrellat. A més, els seus orígens es troben clarament a Europa. De fet, molts dels teòrics més influents i pioners relacionats amb aquesta branca dels estudis cinematogràfics treballaren des d'Europa; concretament, Edgar Morin (França als anys cinquanta), Francesco Alberoni (Itàlia als anys seixanta) i Richard Dyer (Gran Bretanya als setanta i vuitanta). Abans que els *film studies* esdevinguessin una assignatura fonamental impartida a les universitats d'arreu del món, aquests investigadors van assentar les bases del que havia d'esdevenir una de les àrees d'investigació cinematogràfica més riques i estimulants. Està generalment acceptat que la publicació a la Gran Bretanya de *Stars*, de Richard Dyer, el 1979 va constituir l'inici del que avui dia es coneix com a *star studies*. L'impacte d'aquesta obra ha tingut molt pes i des dels anys vuitanta els estudis sobre l'estrellat cinematogràfic i sobre estrelles concretes han sigut el focus d'un interès i una activitat acadèmica considerables, i han atret una gran varietat d'enfocaments teòrics i metodologies (SHINGLER, 2012: 8-36). Gran part d'aquesta activitat als anys vuitanta i noranta va estar dominada per publicacions i acadèmics estatunidencs, juntament amb estudis sobre estrelles i l'estrellat de Hollywood d'acadèmics establerts a la Gran Bretanya, com ara Christine Gledhill, Jackie Stacey i Barry King.¹ Tanmateix, des del principi del segle XXI hi ha hagut un increment en la quantitat d'activitat acadèmica sobre l'estrellat a Europa duta a terme per acadèmics establerts al continent.

No hi ha prou espai en aquest breu assaig per aportar una visió extensa de la literatura acadèmica escrita a Europa sobre l'estrellat i les estrelles europees. Per això, a continuació es consideraran breument alguns dels components clau del que es podria anomenar "*star studies* europeus", centrant-nos en una petita mostra d'estudis influents. D'altra banda, aquest assaig està dividit en tres parts principals: abans de *Stars*, *Stars* i després de *Stars*, que tracten del següent: estudis europeus sobre l'estrellat datats amb anterioritat a la publicació de *Stars* de Dyer el 1979; els conceptes clau i els mètodes usats per Dyer a *Stars*; i una mostra d'estudis sobre estrelles publicats durant el segle XXI per acadèmics europeus.

1. Veure *Stardom: Industry of Desire* (1991) de Christine Gledhill, *Star Gazing: Hollywood Cinema and Female Spectatorship* (1994) de Jackie Stacey i «The Star as the Commodity: Notes Towards a Performance Theory of Stardom» (1987) de Barry King.

1. Abans de *Stars*

El fet que França hagi donat algunes de les majors estrelles del planeta (Sarah Bernhardt, Brigitte Bardot i Gérard Depardieu) no és del tot sorprenent ja que, com John Gaffney i Diana Holmes han escrit, «França, potser més que altres països que s'hi poden comparar, té una gran tradició de personalització en tots els aspectes de la vida social i política» (GAFFNEY i HOLMES, 2007: 9). A més, com afirmen a continuació, «l'expressió dramàtica de molts moments socials, polítics o culturals en forma de persona és una característica francesa per excel·lència» (ibíd.). Les estrelles de cinema van jugar un paper clau en la negociació popular de diverses contradiccions ideològiques que van sorgir del xoc i la coexistència de la modernitat i la tradició a la turbulenta França de la postguerra. Els acadèmics francesos, doncs, van ser els primers d'estudiar l'estrellat (GAFFNEY i HOLMES, 2007: 8). Inlluït per l'antropologia i per la teoria marxista, *Les Stars* d'Edgar Morin (1957) es va centrar en la manera com les estrelles actuen com a mites en les societats tecnològiques i urbanes, com a éssers gairebé religiosos que abasten «tant el sagrat com el profà, tant el diví com el real, tant l'estètic com el màgic» (MORIN, 2005: 84).² Utilitzant el terme "superpersonalitat", va ressaltar la manera com les estrelles acostumen a combinar qualitats extraordinàries amb qualitats ordinàries (MORIN, 2005: 38). Argumentant que les estrelles «es divinitzen elles mateixes» tant per atraure publicitat com per assemblar-se més al seu jo ideal, Morin analitza com les estrelles funcionen com a "models de cultura" per al seu públic i així donen «forma al procés humà total que les ha produïdes» i es converteixen en models a seguir per a tota mena de gent (MORIN, 2005: 147).

Edgar Morin també va ser un dels primers acadèmics a tractar el comportament dels fans i a fer servir el correu de fans britànics, estatunidencs i francesos i la correspondència estrella-fan com a part de la seva metodologia. També va ser un dels primers a declarar la seva pròpia posició com a fan en lloc de mantenir la distància crítica habitual entre l'analista i l'analitzat (WERNER, 2007: 35). Això potser perjudicà la credibilitat i l'autoritat de Morin per a alguns acadèmics del moment i, de fet, com va observar Susan Werner, *Les Stars* no va causar gaire bona impressió dins dels *film studies* fins als anys noranta, quan el creixement dels estudis de mitjans de comunicació i els estudis culturals va fer l'obra de Morin molt més acceptable als cercles acadèmics (WERNER, 2007: 27).

2. *Les Stars* d'Edgar Morin, publicat originalment en francès el 1957, va ser traduït a l'anglès per Richard Howard per a la University of Minnesota Press l'any 2005.

L'assaig de Francesco Alberoni de 1962, «L'Élite irresponsable», va resultar durant els setanta i vuitanta més influent que el llibre de Morin, en part gràcies a estar disponible amb una traducció a l'anglès de 1972.³ Aquí es considerava que les estrelles complien diverses funcions sociopolítiques en societats altament industrialitzades i urbanitzades, com ara desviar l'escrutini del públic de l'elit de poder, formada pels ministres de govern, l'aristocràcia, la monarquia, els líders religiosos i els magnats dels negocis. No tan interessat com Morin en les estrelles com a models a seguir, Alberoni es va concentrar en com les estrelles són un focus dels debats públics sobre moralitat. Per a ell, les estrelles acostumen a funcionar com un grup d'elit a la societat, però que no té poder real malgrat la seva fama i riquesa. Mentrestant, a canvi del seu elevat estatus social, les estrelles estan sotmeses a uns nivells d'atenció i escrutini públic sense precedents, ja que són «membres de la comunitat als qual tothom pot avaluar, estimar o criticar» (ALBERONI, 1962/2006: 115). Particularment, l'avaluació pren diverses formes, sovint en relació a qüestions de desviacions morals, socials i sexuals.

Altres investigadors van adoptar i desenvolupar moltes de les idees d'Alberoni. El més destacat d'ells va ser P. David Marshall a *Celebrity Power* (1997), en el qual s'inclou la naturalesa del poder i de l'autonomia de l'estrella, l'escrutini mediàtic de les estrelles, l'exposició i el control dels escàndols i les xafarderies, les estrelles com a símbols de moralitat (incloent les contradiccions ideològiques que es negocien i es resolen), el paper de l'audiència en l'èxit individual i el manteniment de l'estatus d'estrella i el significat de carisma. Molts d'aquests temes apareixerien a *Stars* de Richard Dyer, sobretot la noció del valor simbòlic de les estrelles de cinema. Tanmateix Dyer també es va inspirar molt en *Les Stars* de Morin. Entre els molts temes semblants als de Morin o inspirats en els de Morin hi ha la importància de la publicitat i del *merchandising*, la prominència del rostre de l'estrella i la importància de la bellesa i la joventut, els diversos nivells d'identificació i les

distincions entre les estrelles i els personatges que interpreten a la pantalla, així com les diferents categories d'estrelles (que inclou les distincions entre les estrelles i els actors principals, però també les *pin-ups* i *starlets*).⁴

2. Stars

La publicació acadèmica més important sobre l'estrellat en el cinema va ser escrita per Richard Dyer i publicada pel British Film Institute el 1979. *Stars* no només va recopilar treballs sociològics i semiòtics previs sobre les estrelles i l'estrellat, sinó que també va assentar la base per a un debat més ampli sobre aquest tema d'una manera més accessible. Sorgit directament dels estudis culturals britànics, aquest llibre va tractar les estrelles no només com a textos per llegir (des del punt de vista de les pel·lícules i la publicitat), sinó també com a productes socials amb valor i significat simbòlic rellevant; en altres paraules, com a símbols socials. De fet, el concepte més fonamental que sosté *Stars* és la ideologia; les estrelles es perceben com a transmissores de valors socials i culturals i representen les visions, actituds i creences d'una societat (o fins i tot de grups socials específics) en moments històrics particulars. Això, sosté Dyer, suposa diverses contradiccions ideològiques, ja que moltes de les estrelles amb més èxit i popularitat encarnen significats i/o atributs aparentment contradictoris, com ara les seves qualitats ordinàries i les especials, la seva tipicitat i la seva originalitat. Una de les idees més influents i importants de Dyer va emergir directament d'això; concretament, que «les estrelles, com a imatges que existeixen a les pel·lícules i en altres textos mediàtics, emfatitzen la seva polisèmia estructurada, és a dir, la finita multiplicitat de significats i sentiments que encarnen» (DYER, 1979: 3). Respecte a aquest punt, Dyer estava menys preocupat per «determinar el significat i el sentiment correctes» d'estrelles puntuals, que per «determinar quins significats i sentiments s'hi poden llegir legítimament» (ibíd.).⁵

3. L'assaig de Francesco Alberoni «L'Élite irresponsable: théorie et recherche sociologique sur le *divismo*» es va publicar originalment a la revista *Ikon* el 1962 i posteriorment es va traduir a l'anglès i es va tornar a imprimir amb el títol «The Powerless Elite: Theory and Sociological Research on the Phenomenon of Stars» a l'antologia *Sociology of Mass Communications* (1972), de Denis McQuail, i, més tard, al volum col·lectiu *The Celebrity Culture Reader* (2006), editat per P. David Marshall.

4. Un cop Dyer els va fer servir, molts dels mètodes i els temes de Morin van ser adoptats per altres acadèmics a la Gran Bretanya; en destaca Jackie Stacey, que va analitzar les respostes de les fans britàniques de cinema davant de les estrelles principals de Hollywood dels anys quaranta i cinquanta a *Star Gazing* (1994). Així, va fer una aportació substancial a la investigació prèvia de Morin sobre les relacions entre les estrelles i l'audiència, la identificació i el *fandom*.

5. Influït pels estudis culturals, a les seves obres Dyer atribueix a les audiències i els fans més activitat i poder que Morin. Mentre que Morin i Dyer tenien un interès similar en les audiències, a la seva obra Dyer posa més èmfasi en el paper de les audiències (i diferents tipus d'audiències) com a constructores del significat de l'estrella.

Després de presentar les condicions socials, institucionals i econòmiques de l'estrellat a la primera part del llibre, Dyer va considerar com funcionen les estrelles com a imatges constituïdes per una varietat de «textos mediàtics que s'aglutinen, com ara la promoció, la publicitat, les pel·lícules i les crítiques i comentaris» (DYER, 1979: 60). Així, va fer de les anàlisis de materials extracinematogràfics una part crucial de l'estudi de les estrelles de cinema; les anàlisis de materials promocionals, de publicitat i crítics eren tan importants per als investigadors de cinema com les anàlisis textuals dels films. Posteriorment, les anàlisis de materials extracinematogràfics guanyarien importància en la investigació de cinema en general.⁶

És en les últimes seccions de *Stars* que Dyer desenvolupa molts dels temes de Morin, en especial la identificació i les relacions entre l'audiència i les estrelles. Tanmateix, mentre que *Stars* de Dyer era «una visió del que s'havia fet fins llavors en els estudis d'estrelles» i una millora i un progrés d'aquest treball, també va definir àrees per a la futura investigació (DYER, 1979: 160), cosa que incloïa més treball empíric sobre les audiències, particularment amb l'objectiu d'entendre l'ús que grups marginals, com dones treballadores, negres i gais, fan de les estrelles més famoses. Dyer va desenvolupar aquest punt més tard a *Heavenly Bodies: Film Stars and Society* (1987), un llibre que va resultar inspirador per a molts investigadors de cinema i cultura, inclòs jo mateix.

Malgrat això, molts dels treballs que van emergir després de les publicacions de Dyer (de la mateixa manera que els llibres de Dyer i Morin) es van centrar en les estrelles i l'estrellat de Hollywood, fins al punt que a principis del segle XXI molts investigadors van expressar la seva preocupació per un cert biaix a favor de Hollywood. L'any 2000, per exemple, la investigadora francesa establerta al Regne Unit Ginette Vincendeau va observar al prefaci del seu llibre *Stars and Stardom in French Cinema* que la majoria d'estudis acadèmics sobre l'estrellat s'havien «dedicat a Hollywood d'una manera aclaparadora» (VINCENDEAU, 2000: vii). L'any següent, Bruce Babington va afirmar en la seva introducció a *British Stars and Stardom* que «la teoria dominant sobre les estrelles, encara que tingués orígens britànics, era gairebé totalment orientada a Hollywood», de manera que reflectia «l'estatus inqüestionable de Hollywood com el lloc paradigmàtic de l'estrellat» (BABINGTON, 2001: 3). També

va assenyalar la suposició subjacent que les característiques de l'*star system* de Hollywood es produeixen de la mateixa manera en altres contextos nacionals. Tant l'estudi de Vincendeau sobre l'estrellat al cinema francès com l'antologia de Babington sobre l'estrellat britànic van desafiar aquest punt, així com moltes altres publicacions que van aparèixer en aquella època, com es veurà en el següent apartat.

3. Després de Stars

Stars and Stardom in French Cinema de Ginette Vincendeau va ser una de les moltes publicacions que al principi del mil·lenni van ampliar els límits dels *star studies* per incloure Europa. En aquest llibre, els capítols amb estudis de cas sobre estrelles com Jean Gabin, Brigitte Bardot, Catherine Deneuve i Gérard Depardieu, entre d'altres, van establir la importància d'aquestes estrelles en el cinema francès, però també les diferències entre elles i, sobretot, amb les estrelles de Hollywood. Una de les contribucions més importants del llibre de Vincendeau va ser traçar una alternativa europea al model d'estrellat de Hollywood, que reconegué com els actors principals de França han tingut un paper diferent al dels seus homòlegs de Hollywood, tant a la indústria filmica com a la cultura en un sentit més ampli. A França, per exemple, les estrelles de cinema no només tenen una relació més estreta amb el teatre i s'involucren en modes de producció més artesanals que a Amèrica, sinó que també gaudeixen de més nivell d'autonomia i llibertat creativa. Per il·lustrar-ho, Vincendeau va observar que les estrelles franceses es resisteixen notablement a involucrar-se en tours promocionals i entrevistes per a les seves pel·lícules, algunes fins i tot critiquen els seus propis films, quelcom que seria gairebé impensable a Hollywood a causa de diverses clàusules en els acords contractuals entre els estudis i les estrelles. Constatant que les estrelles franceses poques vegades estan lligades a contractes a llarg termini, Vincendeau va subratllar al llarg del llibre fins a quin punt els contractes de les estrelles franceses solen concedir als estudis una jurisdicció limitada sobre la imatge i les activitats de les estrelles. D'aquesta manera i d'altres, l'estudi sociocultural de Vincendeau sobre les estrelles i l'estrellat a França al llarg del segle XX va fer una aportació significativa als *star studies* en general i va establir la tendència d'una gamma més diversa d'estudis nacionals d'arreu del món durant el segle XXI.

6. Les anàlisis de ressenyes de pel·lícules, crítiques i materials de publicitat van esdevenir el principal distintiu de la New Film History des de mitjats dels anys vuitanta, mentre que els acadèmics associats amb els estudis de recepció, sobretot Janet Staiger, s'hi van basar

enormement per entendre el que les pel·lícules significaven per a les audiències des d'un punt de vista històric. Veure *Interpreting Films* (1992) de Staiger i *Introduction to The New Film History* (2007) de Chapman, Glancy i Harper.

Al mateix temps, *Heroines without Heroes: Reconstructing Female and National Identities in European Cinema, 1945-51*, editat per la investigadora de cinema Ulrike Sieglöhr, alemanya establerta a la Gran Bretanya, va fer ús de la noció de les estrelles com a personificacions socials, plantejada per Dyer, en estrelles femenines de la Gran Bretanya, França, Alemanya, Itàlia i Espanya. Aquest llibre comprenia onze assajos sobre pel·lícules i imatges de grans estrelles femenines d'aquests cinc països durant un període de set anys després del final de la Segona Guerra Mundial, i va combinar el compromís amb la teoria filmica feminista amb una preocupació *dyeriana* per com les estrelles femenines encarnen els aspectes de la feminitat nacional. Per fer-ho, va subratllar diferències nacionals significatives, sobretot entre la Gran Bretanya i «els cinemes de nacions vençudes o compromeses políticament», com Alemanya, Itàlia i França (SIEGLOHR, 2000: 10). Tanmateix, mentre que aquest llibre va contribuir considerablement a l'augment de la internacionalitat dels *star studies*, el seu focus estava limitat a cinc dels països més grans i poderosos de l'Europa occidental, com la mateixa editora va reconèixer, sense representació d'Europa de l'Est o dels països escandinaus (SIEGLOHR, 2000: 5).

La crida implícita de Sieglöhr per una major representació nacional va trobar una resposta el 2003 a Estocolm, on es va celebrar el quart congrés sobre *Popular European Cinema*, anomenat «Methods and Stars». No només tenia l'objectiu de recuperar algunes estrelles d'Europa oblidades o abandonades, sinó que també volia corregir el biaix anglosaxó dels *film studies*. Vint-i-dues de les comunicacions presentades en aquest esdeveniment es van convertir més tard en assajos per a *Stella Encounters: Stardom in Popular European Cinema* (2009), editat per Tytti Soila. Aquesta antologia recollia una de les compilacions d'assajos més riques i diverses sobre les estrelles europees que s'ha fet fins ara i va incloure estrelles no només d'Alemanya, Gran Bretanya, Itàlia i França, sinó també de Noruega, Suècia, Holanda, Finlàndia, Dinamarca, Suïssa, Luxemburg, Bèlgica i Grècia. Els autors, al seu torn, eren de Bèlgica, Holanda, Gran Bretanya, Alemanya, Suècia, Noruega, Finlàndia, Itàlia i Estats Units.

Stella Encounters, com l'editora del llibre va declarar a la introducció, es va qüestionar la noció que Hollywood era l'originador de l'*star system* i que els cinemes europeus són

essencialment adaptadors o imitadors d'aquest sistema. Les qualitats distintives dels diferents *star systems* d'Europa que els autors del llibre van examinar revelen una multitud de fórmules d'estrellats i estrelles. Però la principal qüestió seguia sent la relació entre estrelles i nocions de nació.⁷ Com Soila afirmava,

«En molts països europeus, doncs, la característica principal d'una cultura de cinema nacional és l'emergència d'estrelles amb qualitats forjades a partir del que s'ha percebut com a característiques nacionals. Les estrelles o bé les confirmen – encarnant, positiva o negativament, unes quantes suposades qualitats nacionals– o bé les eviten, encarnant l'«Altre» d'un suposat estereotip nacional» (SOILA, 2009: 9).

Molts dels col·laboradors del llibre de Soila analitzen les estrelles no només en relació als contextos nacionals, sinó també als moments històrics i, en fer-ho, revelen la influència de l'obra de Dyer. A *Heavenly Bodies*, Dyer sostenia que les estrelles representen «les maneres típiques de comportar-se, sentir i pensar en la societat contemporània, maneres que s'han construït socialment, culturalment i històricament» (DYER, 1987: 17). També va descriure les estrelles com a «personificacions de categories socials en les quals es classifica a la gent i amb les quals han de donar sentit a les seves vides, [...] categories de classe, gènere, ètnia, religió, orientació sexual, etcètera» (DYER, 1987: 18). Això va donar peu a molts investigadors, sobretot europeus, a fer recerca sobre les ideologies ambigües i sovint contradictòries que les estrelles encarnen. Així, per exemple, a la introducció de *Stardom in Postwar France*, John Gaffney i Diana Holmes indiquen que:

«L'estrellat es pot interpretar com un portal simbòlic a la naturalesa d'una cultura, i les estrelles en són la màxima expressió. Al mateix temps, les estrelles, per naturalesa, són el que la majoria de la gent no és, són les negacions simbòliques d'una cultura determinada» (GAFFNEY i HOLMES, 2007: 1).

Els autors continuen tot explicant que, amb freqüència, les estrelles ofereixen a l'audiència alguna cosa nova, més emocionant i aspiracional, més glamurosa que la realitat de la vida a la cultura a la qual pertanyen. Aquesta idea, remissiva de l'obra d'Edgar Morin així com de la de Dyer, comprèn tant el glamur com les contradiccions inherents de l'estrellat. Al mateix temps, s'espera que les estrelles revelin alguna cosa fonamental

7. Un altre tema comú a *Stella Encounters* té a veure amb el llegat de les estrelles. Molts autors exploren per què certes estrelles de seguida han caigut en l'oblit total després de la seva època de fama. Aquest tema el van reprendre més tard els autors compilats a l'antologia editada

per Lucy Bolton i Julie Labalzo Wright *Lasting Screen Stars* (2016). Conté capítols sobre la italiana Sophia Loren, l'hongarès Pál Jávör, els francesos Jean-Louis Trintignant i Emmanuelle Béart i els britànics James Mason, Margaret Rutherford i Diana Dors.

d'una societat en un moment històric particular i també que ho resisteixin, ho desafiïn o provin de transformar-ho. Aquest fet queda il·lustrat en un capítol de *Stardom in Postwar France* dedicat a Brigitte Bardot i signat per Diana Holmes, que s'aproxima a l'estrella francesa des del punt de vista del *zeitgeist*. Aquí, Holmes situa la fama de Bardot en el context dels ràpids canvis socials de la França dels anys cinquanta i, en particular, en el creixement de la cultura juvenil. Ho fa, entre d'altres, amb una exploració de les maneres en què l'actriu «va encarnar» els valors d'una generació jove a meitats i finals de la dècada dels cinquanta (HOLMES, 2007: 46).

Els estudis que aspiren a definir les diverses maneres en què una estrella de cinema personifica o encarna una sèrie particular de valors socials en un període específic de la història de la cultura corren el risc de ser considerats reduccionistes o simplistes, una cosa que Richard Dyer es va esforçar a evitar en la seva obra. Al prefaci de *Heavenly Bodies*, per exemple, va declarar que el seu objectiu era «trobar una manera d'entendre la importància social de les estrelles que respectés per complet la seva forma de funcionar com a textos mediàtics, però que no caigués en la visió que una estrella específica es limita a reflectir un aspecte de la realitat social que l'analista vol assenyalar» (DYER, 1987: IX). Per tal d'evitar de simplificar en excés la manera en què les estrelles reflecteixen les cultures nacionals en moments històrics, Dyer es va centrar en el paper de les audiències (i els diversos tipus d'audiències) i en com interpreten i fan ús dels discursos de les estrelles. Molts acadèmics d'aquest tema han pres nota de l'advertència de Dyer i, en explorar com les estrelles encarnen grups socials i ideologies en moments històrics, han seguit diferents vies per tal d'evitar les trampes del «reflexionisme». Una d'aquestes vies ha sigut observar el treball de les estrelles en diferents contextos nacionals, i una altra examinar el treball d'una estrella en particular durant diverses dècades de la seva carrera.

Durant el segle XXI, una quantitat considerable d'obres acadèmiques s'han fixat en les dimensions transnacionals de l'estrellat i, en particular, en què passa quan una estrella es trasllada del seu país d'origen a Hollywood. Aquest, per exemple, és el punt central de *Journeys of Desire: European Actors in Hollywood*, l'antologia d'Alastair Phillips i Ginette Vincendeau (2006). Entre d'altres qüestions, s'hi aborda la manera com molts actors europeus que treballen a Hollywood

s'han encasellat en papers que s'ajusten molt als estereotips nacionals; per exemple, actors alemanys i anglesos que solen interpretar els antagonistes, mentre que les actrius franceses i italianes tenen papers de dones seductores més sovint que les actrius britàniques (PHILLIPS i VINCENDEAU, 2006: 14). D'altra banda, algunes estrelles europees han pogut ampliar el seu repertori de papers anant d'una indústria cinematogràfica nacional a una altra.⁸

El llibre de Lisa Downing i Sue Harris *From Perversion to Purity: The Stardom of Catherine Deneuve* (2007) demostra els avantatges d'estudiar les pel·lícules i les imatges d'una estrella a través de diferents països durant unes quantes dècades. En aquesta antologia d'assajos, una de les estrelles de cinema franceses més glamuroses s'extreu d'un context específicament nacional i s'examina la seva obra en diverses indústries filmiques nacionals, com ara Itàlia. Al mateix temps, les interpretacions que l'audiència fa del text estel·lar de Deneuve acostumen a destacar les paradoxes i les contradiccions del seu estrellat en cadascuna de les seves pel·lícules, entre una pel·lícula i una altra, i en relació a la seva màscara d'estrella dins i fora de la pantalla. Les editores del llibre propugnen una aproximació a l'estrellat més enllà del treball i la importància de l'estrella en un context específicament nacional (DOWNING i HARRIS, 2007: 7). Aquest enfocament semblaria particularment productiu per als investigadors de l'estrellat europeu, ja que moltes de les estrelles europees han de treballar en diversos països per sostenir una carrera cinematogràfica financerament viable. Downing i Harris no només aporten una justificació convincent per a l'estudi de cas d'una sola estrella a la introducció del seu llibre, sinó que també centren l'atenció en alguns desavantatges dels *star studies* nacionals (en què es tracta l'estrella com a un emblema d'una cultura nacional específica). «El model que considera les estrelles només en el context d'un cinema nacional corre el risc de perpetuar una idea hermètica de «la nació» en la qual i a través de la qual l'estrella és entesa restrictivament» (DOWNING i HARRIS, 2007: 8).

Quan es va publicar *From Perversion to Purity*, els estudis de cas sobre una sola estrella eren relativament infreqüents. Tanmateix, des de llavors se n'han publicat molts més, en part pel bon exemple que va suposar el llibre de Downing i Harris, però també en part per la publicació de la sèrie del British Film Institute *Film Stars*. Des de 2012, el BFI ha publicat nombrosos estudis sobre

8. Això queda il·lustrat en alguns dels assaigs compilats a *Transnational Stardom: International Celebrity in Film and Popular Culture* (2013), de Russell Meeuf i Raphael Raphael. Veure, per exemple, l'article de Miguel Fernández Labayen i Vicente Rodríguez Ortega sobre

Javier Bardem, en el qual es compara la recepció crítica de les seves actuacions en pel·lícules a Espanya i als Estats Units i es considera com a les audiències espanyola i estatunidenca els han arribat impressions força diferents d'aquest actor de cinema espanyol.

una estrella, amb llibres sobre la francesa Brigitte Bardot de Ginette Vincendeau (2013); l'alemanya Hanna Schygulla d'Ulrike Sieglöhr (2014), i l'espanyola Penélope Cruz d'Ann Davies (2014). Tots aquests, a més, analitzen pel·lícules que l'estrella va realitzar fora del seu país d'origen, subratllant com diferents tipus d'audiència han fet servir la imatge i la nacionalitat de l'estrella de maneres diferents en els diversos estadis de la seva carrera. Com molts estudis recents d'estrelles, aquests també aborden altres aspectes de l'estrellat, com ara la transmedialitat (comparant el treball de l'estrella en cinema amb el seu treball en televisió i/o teatre) i la fama (comparant la imatge pública d'una estrella de cinema amb la imatge que generalment en circula a les cultures de la celebritat). Fent això, responen a molts dels debats actuals en els *star studies*. Així i tot, al mateix temps, també representen la culminació dels objectius, els mètodes i les idees induïdes per l'obra pionera dels acadèmics mencionats més amunt.

Conclusió

Aquest article demostra que des dels anys cinquanta els acadèmics a Europa han dut a terme bona part de la investigació acadèmica pionera a nivell mundial sobre les estrelles de cinema i l'estrellat. Sens dubte arreu d'Europa s'han produït, al marge dels que es mencionen aquí, d'altres estudis profunds i originals sobre estrelles; sobretot els publicats en altres llengües que no siguin l'anglès. Com a acadèmic anglòfon amb una habilitat lingüística molt limitada, no em trobo en posició de dur a terme un estudi extens que inclogui una visió prou àmplia de literatura acadèmica publicada sobre les estrelles arreu d'Europa. Tot i això, una iniciativa així seria enormement instructiva i benvinguda. És clar que els *star studies* s'han estès per moltes nacions europees, grans i petites, i s'ha portat a terme, i encara s'hi porta, una feina important sobre les estrelles i l'estrellat de cinema. També és clar que obres així es mereixen una recepció més àmplia en la comunitat acadèmica internacional. Aquí és on rau el futur dels *star studies*. I és que d'aquesta manera la vitalitat i la diversitat d'aquesta branca tan rica dels *film studies* es mantindrà.

BIBLIOGRAFIA

- ALBERONI, Francesco (1962/2006). *The Powerless Elite: Theory and Sociological Research on the Phenomenon of Stars*. MARSHALL, P. David (ed.) *The Celebrity Culture Reader*. New York: Routledge.
- BABINGTON, Bruce (ed.) (2001). *British Stars and Stardom*. Manchester: Manchester University Press.
- BOLTON, Lucy i LABALZO WRIGHT, Julie (eds.) (2016). *Lasting Screen Stars*. London: Palgrave.
- CHAPMAN, James; GLANCY, Mark; HARPER, Sue (eds.) (2007). *The New Film History: Sources, Methods and Approaches*. London: Palgrave.
- DAVIES, Ann (2014). *Penélope Cruz*. London: Palgrave.
- DOWNING, Lisa i HARRIS, Sue (eds.) (2007). *Perversion to Purity: The Stardom of Catherine Deneuve*. Manchester: Manchester University Press.
- DYER, Richard (1979). *Stars*. London: BFI.
- DYER, Richard (1987). *Heavenly Bodies: Film Stars and Society*. London: Macmillan.
- FERNÁNDEZ LABAYEN, Miguel i RODRÍGUEZ ORTEGA, Vincente (2013). *(Almost) Everybody Loves Javier Bardem ... "For He Is a Good Actor": Critical Reception in the Spanish and US Media*. MEEUF, Russell i RAPHAEL, Raphael (eds.) (2013). *Transnational Stardom: International Celebrity in Film and Popular Culture* (pp. 165-186). New York y London: Palgrave.
- GAFFNEY, John i HOLMES, Diana (2007). *Stardom in Theory and Context*. GAFFNEY y HOLMES (eds.) *Stardom in Postwar France*. London y New York: Berghahn.
- GLEDHILL, Christine (ed.) (1991). *Stardom: Industry of Desire*. London i New York: Routledge.
- HOLMES, Diana (2007). "A Girl of Today": Brigitte Bardot. GAFFNEY, John i HOLMES, Diana (eds.) *Stardom in Postwar France* (pp. 40-66). London y New York: Berghahn.
- KING, Barry (1987). *The Star as the Commodity: Notes Towards a Performance Theory of Stardom*. *Cultural Studies*, vol. 1 no. 2, 145-161.
- MARSHALL, P. David (1997). *Celebrity and Power: Fame in Contemporary Culture*. Minneapolis and London: University of Minnesota Press.
- MCQUAIL, Denis (ed.) (1972). *Sociology of Mass Communications*. London: Penguin.

- MEEUF, Russell i RAPHAEL, Raphael (eds.) (2013). *Transnational Stardom: International Celebrity in Film and Popular Culture*. New York i London: Palgrave.
- MORIN, Edgar (1957/2005). *Les Stars/The Stars*. Traducido por Richard Howard. Minneapolis i London: University of Minnesota Press.
- PHILIPS, Alastair i VINCENDEAU, Ginette (eds.) (2007). *Journeys of Desire: European Actors of Hollywood*. London: BFI.
- SHINGLER, Martin (2012). *Star Studies: A Critical Guide*. London: Palgrave.
- SIEGLOHR, Ulrike (ed.) (2000). *Heroines without Heroes: Reconstructing Female and National Identities in European Cinema, 1945-51*. London i New York: Cassell.
- SIEGLOHR, Ulrike (2014). *Hanna Schygulla*. London: Palgrave.
- SOILA, Tytti (ed.) (2009). *Stellar Encounters: Stardom in Popular European Cinema*. New Barnet, Herts: John Libbey.
- STACEY, Jackie (1994). *Star Gazing: Hollywood Cinema and Female Spectatorship*. London y New York: Routledge.
- STAIGER, Janet (1992). *Interpreting Films: Studies in the Historical Reception of American Cinema*. Princeton NJ: Princeton University Press.
- VINCENDEAU, Ginette (2000). *Stars and Stardom in French Cinema*. London and New York: Continuum.
- VINCENDEAU, Ginette (2013). *Brigitte Bardot*. London: Palgrave.
- WERNER, Susan (2007). *1950s Popular Culture: Star-Gazing and Myth-Making with Roland Barthes and Edgar Morin*. GAFFNEY, John i HOLMES, Diana (eds.) *Stardom in Postwar France* (pp. 26-40). London i New York: Berghahn.

MARTIN SHINGLER

Martin Shingler és professor de Ràdio i Cinema a la University of Sunderland (Regne Unit). Combina l'especialitat en melodrama i el *woman's film*, la interpretació per a la pantalla i les estrelles i l'estrellat cinematogràfics amb interessos en el guió radiofònic, el drama i el documental. És autor de *Star Studies: A Critical Guide* (2012) i

prèviament va coescriure dos llibres, *On Air: Methods and Meanings of Radio*, amb Cindy Wieringa (1998), i *Melodrama: Genre, Style & Sensibility*, amb John Mercer (2004). La seva última monografia és *When Warners Brought Broadway to Hollywood, 1923-1939* (2017). És també coeditor de la col·lecció del BFI *Film Stars*.